

Wiesław Kiwior

Dyspensa od celibatu kapłańskiego : kompetencja, tytuły prawne, procedura

Prawo Kanoniczne : kwartalnik prawno-historyczny 35/3-4, 161-175

1992

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

O. WIESŁAW KIWIOR, OCD

DYSPENSA OD CELIBATU KAPŁAŃSKIEGO: KOMPETENCJA, TYTUŁY PRAWNE, PROCEDURA

Treść: Wprowadzenie. I. Kompetencja. II. Tytuły prawne. 1. Porzucenie życia kapłańskiego. 2. Brak należytej wolności. 3. Brak należytej odpowiedzialności. 4. Trwała niezdolność do życia w celibacie. III. Procedura. 1. Wniosek. 2. Przyjęcie wniosku. 3. Mianowanie instruktora i notariusza. 4. Instrukcja sprawy. a. Oświadczenie petenta. b. Zeznania świadków. c. Zebranie dokumentów. d. Biegli. 5. Przesłanie akt do Kongregacji. 6. Zbadanie sprawy w Kongregacji. 7. Reskrypt papieski. Zakończenie.

Wprowadzenie

W oparciu o przykład Jezusa Chrystusa oraz zgodnie z nauką Apostołów i własną tradycją, w Kościele Łacińskim sakrament kapłaństwa związany jest z wyrzeczeniem się małżeństwa¹.

Celibat, podejmowany dla Królestwa niebieskiego, jest „darem Ducha”, znakiem eschatologicznym, znakiem wolności, dzięki której kapłan oddaje się posłudze na rzecz konkretnej wspólnoty Ludu Bożego². Ojciec święty Jan Paweł II stwierdza: „Każdy chrześcijanin, przyjmujący sakrament kapłaństwa, zobowiązuje się do zachowania celibatu w sposób świadomy i dobrowolny, po kilkuletnim przygotowaniu, po głębokiej refleksji i wytrwałej modlitwie. Decyduje się na życie w celibacie po przekonaniu się, że Chrystus udziela mu tego „daru” dla dobra Kościoła i dla służby bliźnim. Tylko wtedy zobowiązuje się do zachowania go na całe życie”³.

Ojciec Święty zwraca uwagę, że tego rodzaju decyzja „obowiązuje nie tylko na mocy prawa ustanowionego przez Kościół, ale także na mocy odpowiedzialności osobistej”⁴. „Chodzi tutaj — pisze Jan Paweł II — o dotrzymanie słowa danego Chrystusowi i Kościołowi. Dotrzymanie słowa jest jednocześnie obowiązkiem i weryfikacją dojrzałości wewnętrznej kapłana, jest wyrazem jego godności osobistej”⁵.

¹ Por. Joannes Paulus II, *Epistula Novo incipiente ad universos Ecclesiae sacerdotes*, 8, 8 aprilis 1979, in *Enchiridion Vaticanum* [EV], VI, EDB 1981, s. 922.

² Por. tamże, 6, 8, s. 915—917 i 927—931.

³ Tamże, 9, s. 927.

⁴ Tamże.

⁵ Tamże.

Liczne przypadki porzucania życia kapłańskiego, ze względu na trudności z celibatem, świadczą o tym, że decyzje nie zawsze były wolne, dojrzałe, odpowiedzialne, że nie wszyscy byli zdolni do życia w celibacie, a kryzysy i próby nie zawsze zostały przeżyte zwycięsko.

Kościół, w trosce o uzdrowienie ran zadanych mu przez porzucających życie kapłańskie, w trosce o celibat, o integralną wierność wszystkich kapłanów, o dobro duchowe tych, którzy sprzeniewierzyli się przyjętym zobowiązaniom⁶, przewiduje możliwość — z racji określonych przez prawo — udzielenia dyspensy od celibatu. Chodzi tutaj o przypadki, w których sakrament kapłaństwa został ważnie udzielony i przyjęty.

W niniejszym artykule będę się starał przedstawić — w świetle aktualnego prawa kościelnego — zagadnienie kompetencji, tytułów prawnych i procedury dotyczących dyspensy od celibatu.

Aktualne przepisy regulujące tę sprawę zawarte są w dwóch dokumentach Kongregacji Nauki Wiary, z dnia 14 października 1980 roku: *Per litteras ad universos*⁷ — podający zasady doktrynalne oraz *Ordinarius competens*⁸ — określający normy proceduralne⁹.

Kodeks Prawa Kanonicznego z 1983 roku ogranicza się jedynie do stwierdzenia, że dyspensy takiej udziela tylko Biskup Rzymski¹⁰.

I. Kompetencja

W sprawach dotyczących dyspensy od celibatu można mówić o trzech rodzajach kompetencji: kompetencji do przyjęcia prośby i instrukcji sprawy, kompetencji do zbadania sprawy oraz kompetencji do udzielenia dyspensy.

Jeśli chodzi o kompetencję do przyjęcia prośby i instrukcji sprawy, to posiada ją ordynariusz miejsca inkardynacji kapłana a w przypadku członków kleryckich instytutów zakonnych na prawie papieskim — przełożony wyższy¹¹, czyli przełożony generalny, przełożony prowincjalny, przełożony innej części instytutu

⁶ Por. Paulus VI, *Litterae encyclicae Sacerdotalis coelibatus*, 84—85, 24 iunii 1967, in EV, II, s. 1244.

⁷ *Sacra Congregatio pro Doctrina Fidei*, I. *Litterae circulares Per litteras ad universos* [PLU], 14 octobris 1980, in EV, VII, s. 550—561.

⁸ *Sacra Congregatio pro Doctrina Fidei*, II. *Normae procedurales Ordinarius competens* [OC], 14 octobris 1980, in EV, VII, s. 562—567.

⁹ Ogólne omówienie obu dokumentów można znaleźć w kwartalniku *Prawo Kanoniczne*: W. Góralski, *Dyspensowanie od celibatu kapłańskiego w świetle nowych norm Kongregacji Nauki Wiary z 14 X 1980 r.*, w *Prawo Kanoniczne* 25 (1982) s. 167—176.

¹⁰ Zob. Kodeks Prawa Kanonicznego [KPK], kan. 291.

¹¹ Por. OC, art. 1, s. 562.

zrównanej z prowincją, przełożony domu niezależnego oraz ich zastępcy¹².

W przypadku niemożliwości przeprowadzenia instrukcji sprawy przez własnego ordynariusza, petent może zwrócić się do ordynariusza miejsca zamieszkania. Można ponadto, dla ważnej przyczyny, zwrócić się do Kongregacji Kultu Bożego i Sakramentów o delegowanie innego ordynariusza¹³.

Jeśli natomiast chodzi o zbadanie sprawy, to kompetencja należy, od 1 marca 1989 roku, do Kongregacji Kultu Bożego i Sakramentów¹⁴.

Jeśli wreszcie chodzi o udzielenie dyspensy, to kompetentnym jest tutaj tylko Biskup Rzymski¹⁵.

II. Tytuły prawne

Obowiązujące obecnie normy wskazują na cztery tytuły prawne, czyli przyczyny, dzięki którym można otrzymać dyspensę od celibatu. Są nimi: porzucenie życia kapłańskiego, brak należytej wolności, brak należytej odpowiedzialności, trwała niezdolność do życia w celibacie.

1. Porzucenie życia kapłańskiego

Porzucenie życia kapłańskiego może być różne w zależności od przyjętego kryterium. Może być ono świeże lub dawne, z możliwością powrotu (kiedy nic nie stoi na przeszkodzie) lub bez możliwości powrotu (wytworzyła się sytuacja, z której nie można się wycofać).

Obecnie bierze się pod uwagę tylko porzucenie życia kapłańskiego „od dłuższego czasu” — *iamdiu*¹⁶, bez możliwości powrotu do niego i równocześnie wołę uzdrowienia, uregulowania swojej sytuacji względem Boga i Kościoła¹⁷. Chodzi tutaj o uzdrowie-

¹² Por. KPK, kan. 620.

¹³ Por. OC, art. 2. s. 652.

¹⁴ Segreteria di Stato, Lettera *Con riferimento*, 8 febbraio 1989, in EV, XI, s. 1347.

Konstytucja Apostolska *Pastor Bonus* nie mówi wyraźnie, do której Kongregacji należy badanie spraw dotyczących dyspensy od celibatu. Raffaele Nelli uważa, że art. 63 teże Konstytucji upoważnia do twierdzenia, iż ta kompetencja należy do Kongregacji Kultu Bożego i Sakramentów (Raffaele Nelli, *La Congregazione del Culto Divino e della Disciplina dei Sacramenti*, in La Curia Romana nella Cost. Ap. *Pastor Bonus*, a cura di P. Bonnet e C. Gullo, Libreria Editrice Vaticana, Città del Vaticano 1990, s. 280).

¹⁵ Por. KPK, kan. 291.

¹⁶ Por. PLU, 5, s. 554.

¹⁷ Por. tamże. Również: M. A. Sánchez Gómez, *Exoneración de las obligaciones inherentes al ministerio sacerdotal y dispensa del ce-*

nie sytuacji tych kapłanów, którzy, po zawarciu cywilnego związku małżeńskiego, pragną uregulować swoją sytuację, aby móc w pełni uczestniczyć w życiu sakramentalnym¹⁸. Wydaje się, że w praktyce brany jest pod uwagę nie tylko czas, jaki upłynął od porzucenia życia kapłańskiego, ale także i inne okoliczności (wiek kapłana, czas trwania związku małżeńskiego). Okazuje się zatem, że norma jest raczej elastyczna¹⁹.

2. Brak należytej wolności

Kodeks Prawa Kanonicznego postanawia, że „wyświęcić można tylko tego, kto cieszy się należyłą wolnością. Nie wolno zmuszać do przyjęcia święceń w jakikolwiek sposób i dla jakiegokolwiek przyczyny”²⁰. Stopień wolności powinien być proporcjonalny do zobowiązań jakie się podejmuje na całe życie.

Brak wolności może być spowodowany przyczynami zewnętrznymi (presja moralna osób lub grup społecznych) albo wewnętrznymi, może być lekki lub ciężki, a ze względu na czas pojawienia się może być uprzedzający, towarzyszący lub następujący²¹.

Aby brak wolności mógł stanowić tytuł prawny dyspensy od celibatu kapłańskiego, powinien być ciężki, zewnętrzny i powinien zachodzić w chwili przyjmowania święceń.

Należy zauważyć, że w wypadku braku należytej wolności, instrukcja sprawy będzie łatwiejsza jeśli zostanie przeprowadzona stosunkowo niedługo po święceniach. Najczęściej przytaczaną przyczyną będzie wpływ rodziców, rodziny, środowiska.

3. Brak należytej odpowiedzialności

Normy Stolicy Apostolskiej mówią o braku odpowiedzialności „ob non sufficientem mentis discretionem”²². Niewystarczające rozeznanie (umysłowe), dotyczące istotnych zobowiązań wpływających ze święceń, może być spowodowane brakiem odpowiedniej

libato, en Confer 24 (1985) s. 485; E. Colagiovanni, *La procedura per la dispensa dagli oneri del sacerdozio e del diaconato*, in *I procedimenti speciali nel diritto canonico*, Libreria Editrice Vaticana, Città del Vaticano 1992, s. 380.

¹⁸ Por. F. J. Egaña, *Questioni canoniche*, n. 33, in *Vita Consacrata*. 28 (1992) s. 87.

¹⁹ Por. tamże, s. 87.

²⁰ KPK, kan. 1026. Por. PLU, 5, s. 556.

²¹ Por. M. A. Sánchez Gómez, *Exoneración de las obligaciones...*, s. 486; F. J. Egaña, *Questioni canoniche*, s. 86—87, E. Colagiovanni, *La procedura per la dispensa...*, s. 380 i 383—385.

²² Por. *Sacra Congregatio pro Doctrina Fidei, Normae de dispensatione a sacerdotali coelibatu ad instantiam partis*, Typis Polyglottis Vaticanis, 1980, art. 2.

formacji, formacją niewłaściwą, niedojrzałością albo przyczynami patologicznymi psycho-somatycznymi. Skutkiem tego może być niewiedza i błąd w stosunku do istotnych obowiązków wypływających ze święceń²³.

W celu udowodnienia tego rodzaju przyczyny, która oczywiście musi zachodzić w chwili przyjmowania święceń, należy skorzystać z pomocy biegłych.

4. *Trwała niezdolność do życia w celibacie*

Stolica Apostolska bierze pod uwagę przypadki tych kapłanów, którzy nie powinni przyjmować święceń kapłańskich ze względu na to, iż „nie byli zdolni do prowadzenia na zawsze życia w celibacie poświęconym Bogu”²⁴. Chodzi tutaj o niezdolność konstytutywną (wrodzoną) lub nabytą przed przyjęciem święceń. W celu jej udowodnienia należy skorzystać z pomocy biegłych²⁵.

Aby zatem prośba o dyspensę od celibatu mogła być przez Kongregację przyjęta, należy wskazać i udowodnić przynajmniej jeden z wymienionych tytułów prawnych.

III. Procedura

Postępowanie w sprawie dyspensy od celibatu obejmuje następujące akty: wniesienie prośby przez kapłana, przyjęcie wniosku przez ordynariusza, mianowanie instruktora i notariusza, instrukcję sprawy, przesłanie akt do Kongregacji, zbadanie sprawy przez Kongregację, reskrypt papieski.

1. Wniosek

Postępowanie rozpoczyna się wniesieniem prośby przez zainteresowanego kapłana do kompetentnego ordynariusza. Prośba powinna być skierowana, w duchu pokory i pokuty, do Ojca św.²⁶ We wniosku należy krótko przedstawić swoją historię i aktualną sytuację, poprosić o rozpoczęcie dochodzenia, podając w sposób

²³ Por. M. A. Sánchez Gómez, *Exoneración de las obligaciones...*, s. 486; F. J. Egaña, *Questioni canoniche*, s. 87; E. Colagiovanni, *La procedura per la dispensa...*, s. 379.

²⁴ Por. PLU, 5, s. 556.

²⁵ Por. M. A. Sánchez Gómez, *Exoneración de las obligaciones...*, s. 486—487; F. J. Egaña, *Questioni canoniche*, s. 87; E. Colagiovanni, *La procedura per la dispensa...*, s. 383—385.

²⁶ Por. Congregazione del Culto Divino e della Disciplina dei Sacramenti, *Documenti richiesti per l'istruzione di una causa di dispensa dagli obblighi della sacra ordinazione sacerdotale foglio informativo*, n. 1.

ogólny fakty i dowody, na których opiera się prośba²⁷. Należy prosić także o przeniesienie do stanu świeckiego²⁸.

Wniosek powinien zatem zawierać: imię i nazwisko, miejsce i datę urodzenia, inne dane ogólne; fakty i dowody uzasadniające prośbę, aktualną sytuację; formalną prośbę o dyspensę; miejsce, datę, podpis.

Treść wniosku powinna być jasna, zwięzła, kompletna. Nie należy wchodzić w szczegóły, ale też nie należy pominąć nic, co jest ważne lub znaczące²⁹.

Wraz z prośbą petent winien przedstawić *curriculum vitae*³⁰, w którym należy wskazać ważniejsze etapy i daty swojego życia, a więc dane dotyczące środowiska rodzinnego, przebiegu studiów i formacji, profesji zakonnej, święceń, posługi duszpasterskiej po przyjęciu święceń, decyzji o przedstawieniu wniosku o dyspensę od celibatu, porzucenia pracy apostołskiej. Winien również wskazać, wyjaśnić oraz dogłębnie i ściśle umotywować powody swego kryzysu i porzucenia życia kapłańskiego a także wskazać przyczyny — jeśli takie istnieją — które skłaniają go do uznania swego aktualnego stanu za nieodwracalny.

2. Przyjęcie wniosku

Ordynariusz, otrzymawszy prośbę, powinien ocenić, czy w danym wypadku należy przyjąć wniosek, czy też nie. Wniosku nie można przyjąć, jeśli wpraw nie zostały podjęte wysiłki zmierzające do odwrócenia kapłana od złożenia prośby o dyspensę. Należy wpraw zrobić wszystko co możliwe, aby kapłan przezwyciężył kryzys, podjął pokutę, powrócił na właściwą drogę, powrócił do pierwotnej gorliwości, podjął na nowo posługę duszpasterską³⁰. W tym celu można ofiarować mu pomoc poprzez współbraci w kapłaństwie czy instytucie zakonnym, przyjaciół,

²⁷ Por. OC, art. 1, s. 562. Również: A. M. Sánchez Gómez, *Exoneración de las obligaciones...*, s. 488; V. Ferrara, *Normae substantivae ac procedurales nunc vigentes in pertractandis causis de dispensatione a coelibatu sacerdotali*, in *Apollinaris* 62 (1989) 522—523; F. J. Egaña, *Questioni canoniche*, s. 88—89; E. Colagiovanni, *La procedura per la dispensa...*, s. 382.

²⁸ Por. Congregazione del Culto Divino e della Disciplina dei Sacramenti, *Documenti richiesti*, n. 1.

²⁹ Por. M. A. Sánchez Gómez, *Exoneración de las obligaciones...*, s. 488.

³⁰ Por. Congregazione del Culto Divino e della Disciplina dei Sacramenti, *Documenti richiesti...*, n. 2; M. A. Sánchez Gómez, *Exoneración de las obligaciones...*, s. 488.

³¹ Por. Congregazione del Culto Divino e della Disciplina dei Sacramenti, *Documenti richiesti...*, n. 3; F. J. Egaña, *Questioni canoniche*, s. 89.

krewnych, lekarzy, psychologów³¹. Tego rodzaju wysiłki muszą być udokumentowane, ponieważ Kongregacja Kultu Bożego i Sakramentów żąda specjalnej relacji na ten temat³².

Jeśli w wyniku rozmowy zainteresowany kapłan nie odstąpi od swojej decyzji, wówczas ordynariusz, po uznaniu sprawy za uzasadnioną, winien wydać dekret, którym formalnie przyjmuje wnioski i rozpoczyna postępowanie³⁴.

W wypadku, kiedy kapłan wykonuje jeszcze władzę kapłańską, ordynariusz powinien wydać dekret zawieszający go *ad cautelam* w wykonywaniu tej władzy. Można tego jednak zaniechać, jeśli ordynariusz uzna dalsze wykonywanie władzy kapłańskiej za konieczne dla ochrony dobrego imienia kapłana lub dla dobra wiernych³⁵. Jeśli kapłan jest zakonnikiem, ordynariusz własny może zezwolić mu na przebywanie poza domem zakonnym³⁶.

3. Mianowanie instruktora i notariusza

Dochodzenie w sprawie dyspensy od celibatu przeprowadzi instruktor sprawy w obecności notariusza³⁷. Instruktorem może być sam ordynariusz lub kapłan przez niego wyznaczony³⁸. Notariuszem zaś musi być kapłan³⁹. Mianowanie instruktora i notariusza powinno być potwierdzone odpowiednimi dekretami. Zarówno instruktor jak i notariusz powinni złożyć przysięgę, że należycie i wiernie wypełnią swoje zadanie⁴⁰. Zobowiązani są również do zachowania tajemnicy⁴¹.

Funkcja instruktora jest bardzo ważna. To od niego zależy w znacznej mierze wynik zakończenia sprawy. Dlatego, oprócz wartości moralnych, powinien posiadać dobrą znajomość prawa kanonicznego, zwłaszcza procedury dotyczącej dyspensy od celibatu kapłańskiego, i być świadom odpowiedzialności za zleczone mu zadanie. Szeroki zakres uprawnień, jaki posiada, powinien wyko-

³² Por. Paulus VI, Litterae encyclicae *Sacerdotalis coelibatus*, 87, in EV, II, 1246—1248; PLU, 6, s. 558—560.

³³ Por. Congregazione del Culto Divino e della Disciplina dei Sacramenti, *Documenti richiesti...*, n. 3.

³⁴ Por. KPK, kan. 1505. Również: M. A. Sánchez Gómez, *Exoneración de las obligaciones...*, s. 489.

³⁵ Por. OC, art. 4, in EV, VIII, 562. Również: M. A. Sánchez Gómez, *Exoneración d las obligaciones...*, s. 489.

³⁶ Por. KPK, kan. 665 par. 1; F. J. Egaña, *Questioni canoniche*, s. 89; V. Ferrara, *Normae substantivae ac procedurales nunc vigentes...*, s. 523; E. Colagiovanni, *La procedura per la dispensa...*, s. 383.

³⁷ Por. OC, art. 4, s. 562.

³⁸ Por. tamże.

³⁹ Por. KPK, kan. 483 par. 2.

⁴⁰ Por. tamże, kan. 1454.

⁴¹ Por. tamże, kan. 1455.

rzystać jak najlepiej do właściwego przeprowadzenia instrukcji sprawy⁴².

Notariusz natomiast jest niezbędny podczas wszystkich zeznań powoda i świadków oraz biegłych. Powinien zapisywać wszystkie pytania i odpowiedzi, podpisywać wszystkie akta⁴³, uwierzytelnić każdą stronę akt odpowiednio ponumerowanych⁴⁴.

4. Instrukcja sprawy

Po mianowaniu instruktora i notariusza rozpoczyna się instrukcja sprawy. Pierwszym, który zostanie wezwany dekretem, będzie petent. Powinien on jednak najpierw złożyć przysięgę, że będzie mówił prawdę⁴⁵, a notariusz winien zanotować to w aktach.

a. Oświadczenie petenta

Po złożeniu przysięgi, kapłan proszący o dyspensę złoży oświadczenie odpowiadając na pytania stawiane mu przez instruktora. Kwestionariusz powinien być starannie przygotowany i dostosowany do konkretnej osoby i jej sytuacji, aby ukazać wszystkie elementy, które są konieczne i użyteczne w rozpoznaniu sprawy. Należy zatem w kwestionariuszu uwzględnić: 1. ogólne dane petenta: miejsce i datę urodzenia, środowisko rodzinne, wychowanie, ukończone szkoły, życie zakonne, życie kapłańskie, sytuację prawną wobec Kościoła i Państwa; 2. przyczyny i uzasadnienia prośby oraz okoliczności, jakie utrudniały przyjęcie zobowiązań kapłańskich⁴⁶.

Notariusz powinien wszystko natychmiast spisywać. Można tutaj posłużyć się magnetofonem, z tym że odpowiedzi muszą być później spisane i podpisane⁴⁷. Na końcu przesłuchania należy powodowi odczytać sporządzony przez notariusza zapis jego oświadczenia lub dać mu wysłuchać magnetofonowy zapis oraz umożliwić jego uzupełnienie, skreślenie, poprawienie lub zmianę. Wreszcie cały akt powinien być podpisany przez petenta, instruktora i notariusza⁴⁸.

⁴² Por. M. A. Sánchez Gómez, *Exoneración de las obligaciones...* s. 489—490.

⁴³ Por. KPK, kan. 1437.

⁴⁴ Por. tamże, kan. 1472. Na temat zadań notariusza zob.: V. Ferrara, *Normae substantivae ac procedurales nunc vigentes...* s. 526—527.

⁴⁵ Por. OC, art. 5, 562. Także: M. A. Sánchez Gómez, *Exoneración de las obligaciones...*, s. 491.

⁴⁶ Por. OC, art. 6, s. 564—566. Również: M. A. Sánchez Gómez, *Exoneración de las obligaciones...* s. 491—492; V. Ferrara, *Normae substantivae ac procedurales nunc vigentes...*, s. 528; F. J. Egaña, *Questioni canoniche*, s. 89—90.

⁴⁷ Por. KPK, kan. 1567.

⁴⁸ Por. tamże, kan. 1569.

Instruktor powinien zapytać petenta o świadków, a po przestudiowaniu dostępnego mu materiału winien powołać ponadto świadków *ex officio* ⁴⁹.

b. Zeznania świadków

Świadkowie, zarówno wskazani przez petenta, jak i *ex officio*, powinni być wezwani dekretem ⁵⁰ do złożenia zeznań przed instruktorem. Powinni również złożyć przysięgę, że będą mówić prawdę lub że powiedzieli prawdę — jeśli przesłuchanie zostało zakończone, o czym notariusz wspomni w aktach. Wśród świadków powinni znaleźć się przełożeni z okresu formacji, rodzice, krewni, koledzy oraz inne osoby znające dobrze petenta, zwłaszcza w okresie poprzedzającym święcenia ⁵¹.

Przesłuchanie świadków, podobnie zresztą jak i petenta, odbywa się zgodnie z przepisami prawa procesowego ⁵², w oparciu o przygotowany uprzednio kwestionariusz, z uwzględnieniem sytuacji każdej osoby i kwestii związanych ze sprawą, które są im szczególnie znane.

Od przełożonych z okresu formacji można zażądać złożenia swojego oświadczenia na piśmie ⁵³.

Z względu na charakter sprawy, instruktor może zobowiązać świadków przysięgą do zachowania tajemnicy ⁵⁴.

c. Zebranie dokumentów

Instruktor powinien zebrać wszystkie dokumenty mogące posłużyć do wyjaśnienia sprawy. Będą to zarówno dokumenty przedstawione przez petenta, jak i te, których zażąda instruktor. Mogą one być prywatne i publiczne, zarówno kościelne jak i cywilne ⁵⁵. Nie posiadają mocy prawnej, jeśli nie są oryginalne lub przedłożone w uwierzytelnionej kopii ⁵⁶. Pisma odręczne i kserokopie, które są nieczytelne, powinny być przepisane na maszynie ⁵⁷.

Ważnymi dokumentami będą: akta z zebrania w domu formacyjnym, których przedmiotem było dopuszczenie do nowicjatu,

⁴⁹ Por. OC, art. 5, s. 564.

⁵⁰ Por. tamże, kan. 1556.

⁵¹ Por. OC, art. 5, s. 562—564. Także: M. A. Sánchez Gómez, *Exoneración de las obligaciones...*, s. 493—494; V. Ferrara, *Normae substantivae ac procedurales nunc vigentes*, s. 529; F. J. Egaña, *Questioni canoniche*, s. 90.

⁵² Por. KPK, kan. 1563—1569.

⁵³ Por. OC, art. 5, s. 564.

⁵⁴ Por. KPK, kan. 1455 par. 3.

⁵⁵ Por. tamże, kan. 1540.

⁵⁶ Por. tamże, kan. 1544.

⁵⁷ Por. Congregazione del Culto Divino e della Disciplina dei Sacramenti, *Documenti richiesti...*, conclusione.

profesji, święceń, z zaznaczeniem wyniku głosowań i ewentualnymi uwagami; akt ślubu cywilnego z Urzędu Stanu Cywilnego i wpis dzieci oraz ewentualne orzeczenie nieważności małżeństwa albo rozwodu dotyczące kobiety lub powoda⁵⁸; uwierzytelniony odpis listów, w których petent mówi o swych wątpliwościach, trudnościach czy naciskach, aby przyjął święcenia; listy przełożonych mówiące o wątpliwościach względem petenta, o udzielanych mu radach i podejmowanych decyzjach⁵⁹.

Przedstawione i przyjęte dokumenty należy włączyć do akt sprawy.

d. Biegli

Jeśli wniosek o dispensę uzasadnia się przyczyną o charakterze medycznym lub psychicznym, to wówczas trzeba się uciec do pomocy biegłych, zgodnie z k. 1547—1581. Biegłych mianuje instruktor, po wysłuchaniu lub na wniosek petenta. Można dopuścić relacje zrobione już przez innych biegłych⁶⁰, np.: badanie lekarskie, psychologiczne, psychiatryczne lub psychoanalityczne zrobione w przeszłości a teraz przedstawione przez petenta. Instruktor określa swoim dokumentem poszczególne punkty, których ma dotyczyć pisemna opinia biegłych⁶¹. Biegłemu należy przedstawić akta sprawy oraz inne dokumenty i pomoce, których może potrzebować do właściwego i wiernego spełnienia zleconego mu zadania⁶². Biegli powinni jasno wskazać, w jaki sposób postępowali w wykonywaniu zleconego im zadania i na jakich argumentach opierają swoje wnioski⁶³.

Instruktor może zobowiązać biegłego przysięgą do zachowania tajemnicy⁶⁴.

5. Przesłanie akt do Kongregacji

Instrukcja sprawy nie powinna być zakończona, dopóki akta nie są kompletne i jasne. W tym celu można ponownie wezwać zarówno petenta jak i świadków i biegłych.

Po jej ukończeniu instruktorowi pozostaje do zrobienia jeszcze

⁵⁸ Por. tamże, n. 13.

⁵⁹ Por. M. A. Sánchez Gómez, *Exoneración de las obligaciones...*, s. 494—495; V. Ferrara, *Normae substantivae ac procedurales nunc vigentes...*, s. 530; F. J. Egaña, *Questioni canoniche*, s. 90.

⁶⁰ Por. KPK, kan. 1575.

⁶¹ Por. tamże, kan. 1577 par. 1.

⁶² Por. tamże, kan. 1577 par. 2.

⁶³ Por. tamże, kan. 1578 par. 2. Na temat biegłych zob.: M. A. Sánchez Gómez, *Exoneración de las obligaciones...*, s. 495—496; V. Ferrara, *Normae substantivae ac procedurales nunc vigentes...*, s. 529.

⁶⁴ Por. tamże, kan. 1455 par. 3.

jedna bardzo ważna rzecz: musi on mianowicie dobrze przestudiować akta i zredagować osobiste votum, w którym powinien wspomnieć o prośbie petenta zaakceptowanej przez ordynariusza; o zawieszeniu kapłana w wykonywaniu władzy kapłańskiej — jeśli w rzeczywistości tak było, a jeśli nie, to dlaczego; o mianowaniu przez ordynariusza instruktora sprawy. Powinien także podać uwagi dotyczące lepszego zrozumienia i oceny dowodów. Najważniejszą jednak rzeczą w tym piśmie będzie jego osobista opinia o meritum sprawy, o stosowności i pożytku — lub ewentualnie o niestosowności udzielenia dyspensy, biorąc w tym pod uwagę nie tylko motywacje uzyskane z instrukcji sprawy i dobro osobiste petenta, ale także i dobro powszechne Kościoła, diecezji lub instytutu zakonnego oraz dobro dusz powierzonych jego posłudze⁶⁵.

Z kolei ordynariusz powinien wystawić swoje votum, w którym — po zapoznaniu się z aktami otrzymanymi od instruktora — stwierdzi, że wszystko zgadza się z prawdą i zostało przeprowadzone zgodnie z normami z 1980 roku oraz wypowie się na temat meritum sprawy, na temat możliwości i stosowności udzielenia dyspensy a także na temat braku zgorzenia w przypadku ewentualnego udzielenia dyspensy⁶⁶.

Kongregacja Kultu Bożego i Sakramentów żąda ponadto votum ordynariusza, dotyczącego braku zgorzenia, wystawionego osobicie przez ordynariusza miejsca, gdzie mieszka petent od czasu porzucenia życia kapłańskiego⁶⁷.

Cała dokumentacja powinna zatem objąć:

1. wniosek petenta;
2. *Curriculum vitae* petenta;
3. Dokument stwierdzający podejmowane przez ordynariusza wysiłki zmierzające do przekonania kapłana do wytrwania w kapłaństwie i do udzielenia mu pomocy;
4. Dekret zawieszający kapłana w wykonywaniu władzy święceń;
5. Dekret powołujący instruktora i notariusza;
6. Oświadczenie petenta (z zaznaczeniem o złożonej przysiędze);

⁶⁵ Por. Congregazione del Culto Divino e della Disciplina dei Sacramenti, *Documenti richiesti...*, n. 10. Również: M. A. Sánchez Gómez, *Exoneración de las obligaciones...*, s. 496—497; F. J. Egaña, *Questioni canoniche*, s. 91; V. Ferrara, *Normae substantivae ac procedurales nunc vigentes...* s. 531.

⁶⁶ Por. Congregazione del Culto Divino e della Disciplina dei Sacramenti, *Documenti richiesti...*, n. 11: Również M. A. Sánchez Gómez, *Exoneración de las obligaciones...*, s. 91; V. Ferrara, *Normae substantivae ac procedurales nunc vigentes...*, s. 531—532.

⁶⁷ Por. Congregazione del Culto Divino e della Disciplina dei Sacramenti, *Documenti richiesti...*, n. 12. Także: V. Ferrara, *Normae substantivae ac procedurales nunc vigentes...*, s. 532.

7. Zeznania świadków oraz pisemne oświadczenie przełożonych z okresu formacji;
8. Dokumenty publiczne i prywatne, zwłaszcza dokumenty dopuszczające do święceń;
9. Opinia biegłych (jeśli sprawa tego wymaga);
10. Votum instruktora sprawy;
11. Votum ordynariusza własnego;
12. Votum ordynariusza aktualnego miejsca zamieszkania petenta;
13. Uwierzytelniona kopia aktu ślubu cywilnego i ewentualne orzeczenie nieważności małżeństwa lub rozwodu.

Wszystkie wymienione dokumenty powinny być odpowiednio uporządkowane, oprawione a poszczególne strony ponumerowane i podpisane przez notariusza. Do Kongregacji należy przesłać trzy kopie czytelnej dokumentacji, w języku dla niej zrozumiałym⁶⁸.

f. Zbadanie sprawy w Kongregacji

Kongregacja, po otrzymaniu akt sprawy i zbadaniu ich od strony formalnoprawnej, przekazuje całą dokumentację do przestudiowania pod względem merytorycznym⁶⁹. W wyniku przeprowadzonego badania Kongregacja podejmuje decyzję, czy sprawę należy przedstawić i polecić Ojcu Świętemu, czy należy ją jeszcze uzupełnić, czy też trzeba ją odrzucić ze względu na to, iż brak jej uzasadnienia⁷⁰.

Jeżeli prośba zostanie przyjęta, wówczas Kongregacja przesyła do Ordynariusza reskrypt, o którym należy powiadomić petenta. Powiadomienie powinno być stwierdzone prawnie (podpis petenta lub dwaj świadkowie).

W przypadku odrzucenia prośby, sprawa może być ponownie przedstawiona w oparciu o nowe motywy i o pogłębienie poprzednich. W takiej sytuacji warto przepracować całą sprawę i przedstawić ją w nowym świetle⁷¹.

⁶⁸ Por. OC, art. 7, s. 566; Congregazione del Culto Divino e della Disciplina dei Sacramenti, *Documenti richiesti...*, conclusione.

Nuncjatura Apostolska w Polsce, pismem z dnia 2 kwietnia 1992 roku (N. 2426/92), poinformowała Wyższych Przełożonych Kleryckich Instytutów Zakonnych, iż dokumenty powinny być sporządzone w języku łacińskim lub włoskim, angielskim, francuskim. Dokumenty odnoszące się do kapłanów, którzy nie ukończyli 40 lat życia, należy przesłać w pięciu egzemplarzach (załącznik do pisma).

⁶⁹ Na temat sposobu postępowania w Kongregacji Kultu Bożego i Sakramentów zob.: V. Ferrara, *Normae substantivae ac procedurales nunc vigentes...*, s. 534—538.

⁷⁰ Por. OC, art. 8, s. 566.

⁷¹ Por. F. J. Egaña, *Questioni canoniche*, s. 93.

7. Reskrypt papieski

Ostateczna decyzja należy do Papieża, ponieważ chodzi tutaj o łaskę, której tylko on może udzielić ⁷².

Jeśli Biskup Rzymski takiej łaski udzieli, to skutkiem reskryptu, który nabywa mocy prawnej od momentu formalnego powiadomienia o nim petenta przez kompetentną władzę, będzie:

- dyspensa od celibatu kapłańskiego;
- utrata stanu kapłańskiego;
- dyspensa od ślubów zakonnych (jeśli kapłan jest jednocześnie zakonnikiem);
- zwolnienie ze wszystkich cenzur;
- legalizacja potomstwa ⁷³.

Ponadto kapłan:

- traci prawa wynikające ze stanu kapłańskiego, godności i urzędy kościelne;
- jest zwolniony ze wszystkich innych obowiązków wypływających ze święceń;
- jest wyłączony z wykonywania władzy święceń, za wyjątkiem rozgrzeszania wiernych w niebezpieczeństwie śmierci (k. 976 i 986, 2);
- nie może głosić homilii, być nadzwyczajnym szafarzem Komunii św., wykonywać funkcji kierowniczych w duszpasterstwie;
- nie może spełniać żadnej funkcji w seminarium i w instytucjach (szkołach) zrównanych z seminarium, a w innych instytucjach studiów wyższych (szkołach wyższych), zależących od władzy kościelnej, nie może spełniać funkcji kierowniczych, ani być wykładowcą. Jeśli natomiast szkoły takie nie zależą od władzy kościelnej, nie może w nich nauczać żadnego przedmiotu teologicznego ani związanego ściśle z teologią;
- w instytucjach niższego stopnia (szkołach niższych), zależnych od władzy kościelnej, nie może spełniać żadnej funkcji kierowniczej ani być wykładowcą (nauczycielem), chyba że ordynariusz — zgodnie ze swoim roztropnym osądem i z wykluczeniem możliwości zgorzenia — inaczej zarządzi w sprawie nauczania;
- to samo odnosi się do nauczania religii w tego rodzaju instytucjach (szkołach), które nie zależą od władzy kościelnej ⁷⁴.

⁷² Kan. 291 postanawia: „Oprócz wypadków, o których w kan. 290, n. 1, utrata stanu duchownego nie niesie z sobą dyspensy od obowiązku celibatu, która udzielana jest tylko przez Biskupa Rzymskiego”.

⁷³ Zob.: *Sacra Congregatio pro Doctrina Fidei, Formula rescripti*, 1, in EV, VII, 556.

⁷⁴ Zob.: tamże, 4 a—e, s. 556—558.

Udzielona dyspensa i jej notyfikacja powinny być odnotowane w księdze chrztów, o czym ordynariusz powiadomi proboszcza miejsca przyjęcia chrztu przez kapłana⁷⁵. Należy o tym powiadomić także ordynariusza miejsca aktualnego zamieszkania petenta, podając datę udzielenia dyspensy oraz miejsce i datę jej notyfikacji. O powiadomieniu petenta o udzieleniu mu dyspensy należy poinformować przełożonego generalnego (jeśli kapłan jest zakonikiem)⁷⁶.

Kapłan, który otrzymał dyspensę, może zawrzeć sakrament małżeństwa zgodnie z przepisami Prawa Kanonicznego. Ordynariusz powinien zatroszczyć się, aby wszystko odbyło się bez rozgłosu — *sine pompa vel exteriore apparatu*⁷⁷.

Jeśli chodzi o jego zamieszkanie, zwłaszcza gdy zawarł związek małżeński, winien zamieszkać z dala od miejsca gdzie znana jest jego poprzednia sytuacja, chyba że ordynariusz miejsca zamieszkania zwolni go z zachowania tej klauzuli.

Ordynariusz winien mu nałożyć wypełnienie jakiegoś dzieła pobożności lub miłości i powinien go zachęcić, aby uczestniczył w życiu Ludu Bożego zgodnie ze swoją nową sytuacją, dawał przykład i okazywał się kochającym synem Kościoła.

Po upływie pewnego czasu należy przesłać do Kongregacji krótką relację informującą o pełnym wykonaniu reskryptu⁷⁸.

Zakończenie

Treść obowiązujących aktualnie przepisów kościelnych, dotyczących dyspensy od celibatu kapłańskiego, wykazuje, że dyspensa taka nie może być traktowana jako prawo przyznawane w sposób bezkrytyczny wszystkim kapłanom. Jest ona łaską udzielaną przez Biskupa Rzymskiego z powodów określonych przez prawo. Dlatego też prośba o dyspensę powinna być nacechowana pokorą; instrukcja sprawy powinna być przeprowadzona sumiennie, z rozwagą, zgodnie z przewidzianymi normami proceduralnymi; przyuczyna dyspensy powinna być ukazana skutecznymi argumentami, ich ilością i solidnością. Prawodawca kościelny domaga się więc solidnego postępowania administracyjno-sądowego, które mogłoby skutecznie ochronić wielorakie dobra związane z celibatem — z zachowaniem sprawiedliwości i miłości — oraz pozwoliłoby uniknąć niebezpieczeństwa zbyt łatwego legalizowania odejścia od powołania kapłańskiego i jego konsekwencji.

⁷⁵ Zob.: tamże, 2, s. 556.

⁷⁶ Por. F. J. Egaña, *Questioni canoniche*, s. 93; V. Ferrara, *Normae substantivae ac procedurales nunc vigentes...*, s. 539.

⁷⁷ Zob.: *Sacra Congregatio pro Doctrina Fidei, Formula rescipiti*, 3, s. 556.

⁷⁸ Zob.: tamże, 5—6, s. 558.

Przepisy regulujące kwestię dyspensy od celibatu podkreślają odpowiedzialność ordynariusza, uświadamiają znaczenie funkcji instruktora, skłaniają do refleksji nad formacją kandydatów do święceń oraz nad oceną ich zdatości do życia kapłańskiego w celibacie poświęconym Bogu.

**La dispensa dal celibato sacerdotale:
la competenza, i titoli giuridici, la procedura**

Coloro che nella Chiesa latina ricevono il sacramento dell'Ordine s'impegnano a vivere nel celibato (fatta eccezione dei diaconi permanenti che possono sposarsi prima di ricevere il diaconato).

Molti casi dell'abbandono della vita sacerdotale, a causa delle difficoltà con il celibato, indicano che una tale decisione non sempre era libera, matura, responsabile; che non tutti erano idonei alla vita nel celibato e che le prove e le crisi non sempre venivano superate.

La Chiesa, volendo sanare tali situazioni, prevede la possibilità di concedere la dispensa dal celibato.

La legislazione vigente prevede quattro titoli giuridici per cui si può chiedere tale dispensa: l'abbandono della vita sacerdotale già da molto tempo, la mancanza della necessaria libertà, la mancanza della necessaria responsabilità, la mancanza dell'idoneità a condurre perpetuamente la vita nel celibato consacrato a Dio.

Tutta la causa deve essere preparata conformemente alle apposite norme procedurali che determinano il suo iter. La domanda deve essere presentata con sentimenti di umiltà, l'istruzione della causa deve essere fatta con serietà, il motivo della dispensa deve essere dimostrato con argomenti efficaci. Il legislatore canonico richiede una seria procedura amministrativo-giudiziaria.

La normativa vigente in questione sottolinea la responsabilità dell'ordinario, fa vedere l'importanza del ruolo dell'istruttore, invita alla riflessione sulla formazione dei candidati al sacramento dell'Ordine e sulla valutazione della loro idoneità alla vita nel celibato consacrato a Dio.